

ROBERT SOCHA *

Akademia WSB, Dąbrowa Górnicza, Polska

PRZYGOTOWANIA OBRONNE POLICJI W LATACH 1919-2019 W 100-LECIE POWSTANIA FORMACJI

POLICE DEFENSE PREPARATIONS IN THE YEARS 1919-2019 - THE 100TH ANNIVERSARY OF FORMATION

ABSTRAKT: Celem artykułu jest przedstawienie roli i miejsca Policji w czasie stanu wojennego, tj. w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa, zbrojnej napaści na terytorium RP lub w czasie wspólnych, wynikających z umowy międzynarodowej, działań obronnych przeciwko agresji, w oparciu o doświadczenia Policji Państwowej i Milicji Obywatelskiej. Można stwierdzić, że w wymienionych okolicznościach Policja będzie realizowała zadania określone w ustawie o Policji, jak również zadania wynikające z innych ustaw, dotyczące m.in. wsparcia sił zbrojnych własnych i sojuszniczych, obrony cywilnej oraz administracji publicznej.

SŁOWA KLUCZOWE: przygotowania obronne, Policja, Policja Państwowa, Milicja Obywatelska

ABSTRACT: The purpose of the article is to present the role and place of the Police during martial law, i.e. in conditions of external threat to national security, armed attack on the territory of the Republic of Poland or during joint defense activities against aggression Resulting from an international agreement, based on the experience of the State Police and Militia Civic. It can be stated that in these circumstances the Police will carry out tasks specified in the Police Act, as well as tasks arising from other acts, including support for own and allied armed forces, civil defense and public administration.

KEYWORDS: defense preparations, Police, State Police, Citizens' Militia

* dr hab. Robert Socha, WSB University, Dąbrowa Górnicza, Poland

 <https://orcid.org/0000-0003-2388-1819> robertsocha@interia.pl

Copyright (c) 2020 Robert SOCHA. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.

WPROWADZENIE

Obronność Rzeczypospolitej Polskiej to jedna z podstawowych dziedzin działalności państwa w obszarze bezpieczeństwa narodowego. W rozumieniu tradycyjnym kojarzyła się ze zdolnością do obrony granic i podstawowych interesów narodu za pomocą siły militarnej. Współcześnie na obronność składa się znacznie więcej elementów. Stąd też dla zrozumienia istoty przygotowań obronnych w Policji konieczne jest zdefiniowanie terminu „przygotowania obronne” oraz określenie roli i miejsca Policji w systemie obronnym państwa.

Według Słownika języka polskiego przygotowywać to „przyrzędzić, zrobić coś w określonym celu, tak żeby było gotowe na czas lub posłużyło do czegoś, nauczyć tego, co jest konieczne do jakiegoś działania lub jakiejś roli”¹. Inaczej mówiąc „przygotowywać” to wykonać pewne czynności, aby być gotowym do czegoś, na coś, oswoić się z myślą, że coś może nastąpić. Natomiast przygotowanie to „czynności, zabiegi, starania wykonywane z myślą o czymś, co ma nastąpić”². Podobne znaczenie wyrażenia „przygotowanie” zawarto na portalu wiedzy onet.pl³. „Przygotowanie” to „czynności, działania wykonane z myślą o czymś, co ma nastąpić, co ma się realizować w przyszłości”. Z kolei, „przygotowywać” to „robić coś tak, aby było gotowe na określony czas, powodować, że ktoś nabiera doświadczenia, nabywa wiedzy w danej dziedzinie, przysposabiać kogoś do jakiegoś działania przez ćwiczenia, naukę, pracę”⁴.

Biorąc powyższe pod uwagę, w „przygotowaniu” możemy wyróżnić następujące elementy. Po pierwsze, musi nastąpić „wyobrażenie zdarzenia”. Po drugie, przed wystąpieniem zdarzenia muszą zostać zaplanowane określone czynności, działania, które następnie mogą być lub muszą zostać zrealizowane. Po trzecie, efektem podjętych i wykonanych czynności i działań musi być osiągnięcie pełnej gotowości do realizacji zadań w warunkach zagrożenia. Zatem mówiąc o „przygotowaniu” mamy na myśli określone, zaplanowane czynności, działania podejmowane z myślą o mogącym wystąpić w przyszłości zdarzeniu, mające na celu osiągnięcie pełnej gotowości do realizacji zadań w warunkach zdarzenia.

Drugim członem terminu „przygotowania obronne” jest wyraz „obronne”. Według Słownika języka polskiego „obrona” to „odpieranie napaści, zwykle z bronią w ręku, próba powstrzymania ataku przeciwnika”. Obrona to również to, „[...] co stanowi ochronę lub zabezpieczenie przed czymś, to armia danego kraju, jej uzbrojenie i organizacja mające

¹ <http://www.sjp.pwn.pl> (dostęp: 12.08.2019)

² *Mały słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999, s. 527.

³ <http://www.portalwiedzy.onet.pl/polszczyzna> (dostęp: 12.08.2019).

⁴ *Ibidem*.

zapewnić krajowi bezpieczeństwo na wypadek wojny”⁵. Zatem obrona odwołuje się nie tylko do czynności przeciwnych atakowi, lecz także do tych, które go znacznie wyprzedzają (przeciwdziałanie, ochrona, zabezpieczenie). Stanowi także środek i narzędzie tego działania (armia, uzbrojenie). Jest sposobem osiągnięcia celu, niekoniecznie w walce o zbrojnym charakterze⁶. Mając na uwadze powyższe można przyjąć, że przez „przygotowania obronne” należy rozumieć określone, zaplanowane czynności, działania podejmowane z myślą o mogącym wystąpić w przyszłości zagrożeniu (np. wojnie), mające na celu ochronę i zabezpieczenie przed skutkami jego wystąpienia oraz osiągnięcie pełnej gotowości do odparcia ataku w przypadku jego powstania.

DOŚWIADCZENIA POLICJI PAŃSTWOWEJ

Podjmując problematykę przygotowań obronnych Policji, rozważania należy zacząć od przedstawienia doświadczenia polskich formacji odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. Policja Państwowa, zgodnie z ustawą z dnia 24 lipca 1919 r.⁷, stanowiła organizację służby bezpieczeństwa, zorganizowaną i wyszkoloną na wzór wojskowy, powołaną do wykonywania wszelkich czynności z zakresu policji administracyjnej, bezpieczeństwa i sądowej, będącą jednocześnie organem wykonawczym władz państwowych i samorządowych. Podstawową sferą jej aktywności było wykonywanie zadań i czynności w dziedzinie określanej mianem policji bezpieczeństwa, rozumianej jako całokształt działań podejmowanych przez państwowe organy bezpieczeństwa na rzecz „[...] zapobiegania i niedopuszczania niebezpieczeństw wszelkiego rodzaju grożących państwu, społeczeństwu lub poszczególnym osobom, spowodowanych występłą działalnością oddzielnych jednostek lub zorganizowanych zrzeszeń”⁸.

Z punktu widzenia omawianej problematyki istotne miejsce zajmują kwestie dotyczące zasygnalizowanego już „uwojskowania” Policji Państwowej. Z uwagi na fakt, że ustawa o Policji Państwowej powstała w czasie, gdy struktura administracji wewnętrznej państwa nie była jeszcze całkowicie ustalona, a poza tym nabyte doświadczenie wymagało uzupełnienia

⁵ <http://www.sjp.pwn.pl> (dostęp: 12.08.2019)

⁶ *Vide*: W. Kitler, *Obrona Narodowa w wybranych państwach demokratycznych*, AON, Warszawa 2001, s. 30-32.

⁷ Ustawa z dnia 24 lipca 1919 r. o Policji Państwowej, (Dz.P. PP z 1919 r., nr 61, poz. 363).

⁸ M. Wańkowski, *Podręcznik prawa administracyjnego z uwzględnieniem zasad prawa państwowego dla szkół policyjnych*, Warszawa 1922, s. 119 – 120.

wielu spraw⁹, dlatego postanowienia ustawy zastąpiono rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 marca 1928 roku o Policji Państwowej¹⁰. W rozporządzeniu, mającym moc ustawy, na pierwszym miejscu zawarto problemy organizacyjne formacji. Policja Państwowa stała się „[...] jednolitym, zorganizowanym na wzór wojskowy korpusem przeznaczonym do utrzymania bezpieczeństwa, spokoju i porządku publicznego”¹¹.

Za wprowadzeniem zapisu uznającego Policję Państwową za zorganizowany na wzór wojskowy korpus przeznaczony do utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego przemawiało wiele postulatów. Do najważniejszych należy zaliczyć: wzmocnienie roli i pozycji Policji Państwowej w strukturze państwa i administracji; podkreślenie roli Policji Państwowej w życiu politycznym; zbliżenie, a w sprawach o znaczeniu priorytetowym z punktu widzenia polityki obronnej państwa nawet ujednoczenie policyjnych i wojskowych struktur organizacyjnych dla celów sprawnego ich współistnienia i współdziałania w ramach systemu obronnego państwa oraz podniesienie prestiżu Policji Państwowej w oczach społeczeństwa. Potrzeba realizacji wymienionych postulatów była silnie postrzegana nie tylko w kręgach policyjnych, stąd też często były wyrażane opinie popierające „uwojskowanie” Policji Państwowej, argumentując to prestiżem i autorytetem armii wśród społeczeństwa. Jak pisał A. Robaczewski: „[...] służba policyjna jest służbą żołnierzy w granatowych mundurach. Im bardziej oficer czy szeregowy policji swoim wewnętrznym przeświadczeniem i w oczach społeczeństwa jest żołnierzem, takim żołnierzem jak żołnierz armii czynnej – tym lepiej i normalniej układają się stosunki wewnętrzne państwa, tym większe zaufanie jest ogółu obywateli do korpusu policyjnego”¹².

W ten sposób podkreślono wojskowy charakter Policji Państwowej, na którą nałożono nowe obowiązki, m.in. w zakresie obrony państwa i współdziałania z instytucjami wojskowymi. Na podstawie art. 28 przywołanego rozporządzenia „[...] w razie częściowej lub całkowitej mobilizacji albo w innych wypadkach, w których ze względu na interes obrony Państwa Rada Ministrów uzna to za konieczne, Policja Państwowa z chwilą ogłoszenia mobilizacji względnie od dnia wskazanego uchwałą Rady Ministrów, staje się z mocy samego

⁹ G. Gryz, *Specyficzna służba przedwojennego policjanta*, „Miesięcznik Policja 997” 2004, t. 13.

¹⁰ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 marca 1928 roku o Policji Państwowej (Dz. U. RP z 1928 r., nr 28, poz. 27).

¹¹ *Ibidem*, art. 1.

¹² A. Robaczewski, *Budżety MSW w latach 1927-1939*, Warszawa 1939, s. 108.

prawa częścią sił zbrojnych Państwa i wchodzi w ich skład, jako wojskowy korpus służby bezpieczeństwa”.

Ponadto należy podkreślić, że nie oznaczało to automatycznej militaryzacji Policji Państwowej, gdyż w zakresie naczelnych zadań i funkcji miała ona zagwarantowany ustawowo status autonomiczny. Włączenie jej w skład sił zbrojnych nie naruszało obowiązków „[...] w zakresie bezpieczeństwa, spokoju i porządku publicznego”¹³. Natomiast z pewnością oznaczało konieczność dążenia do organizacyjnego zbliżenia Policji Państwowej i sił zbrojnych, zwłaszcza w zakresie szkolenia i przygotowania operacyjno – bojowego kadr policyjnych i ich uzbrojenia. Policja Państwowa była zarówno korpusem bezpieczeństwa zorganizowanym na wzór wojskowy, jak również formacją, która szybko i sprawnie mogła zostać przekształcona w pełni wojskowy korpus bezpieczeństwa. Jak pisze M. Mączyński „[...] świadczyło to o nowoczesnym podejściu do organizacji policji i metod jej szkolenia, preferującym wszechstronność umiejętności funkcjonariuszy policyjnych oraz funkcjonalność aparatu organizacyjnego Policji Państwowej”¹⁴.

Zgodnie z założeniem zmierzającym do unifikacji policyjnych i wojskowych struktur organizacyjnych i kadrowych, celem zapewnienia ich współdziałania w ramach systemu obronnego, wprowadzono również radykalne zmiany w procesach uzupełnienia i wyszkolenia Policji Państwowej. Przyjmując wojskowy charakter organizacyjny Policji Państwowej dokonano zmian w przedmiocie stosunków służbowych, przepisów dyscyplinarnych i podziału przełożonych. W miejsce dotychczasowego podziału na wyższych i niższych funkcjonariuszy wprowadzono podział na oficerów i szeregowych Policji Państwowej, stosując nazewnictwo obowiązujące w siłach zbrojnych. Wprowadzone w tym zakresie zmiany miały z jednej strony charakter radykalny i zasadniczy, wprowadzały bowiem innowację w podziale funkcjonariuszy, z drugiej jednak strony nie można nazwać ich rewolucyjnymi, gdyż nie zmieniały, np. nazewnictwa poszczególnych stopni policyjnych¹⁵.

Zawarcie zapisów dotyczących obronności państwa w rozporządzeniu dotyczącym organizacji Policji Państwowej świadczyło o wzrastającej roli wojska w życiu państwa, do czego zmierzał marszałek J. Piłsudski. Można również pokusić się o tezę, że ówczesna organizacja Policji Państwowej oraz zakres zadań przewidzianych do realizacji zarówno w normalnych

¹³ Rozporządzenie Prezydenta RP z 1928 r. o Policji Państwowej..., *op. cit.*, art. 29.

¹⁴ M. Mączyński, *Policja Państwowa w II RP*, Kraków 1997, s. 130.

¹⁵ *Ibidem*, s. 131.

warunkach funkcjonowania państwa, jak i w warunkach zagrożenia świadczył o dążeniu do utworzenia formacji o kompetencjach cywilnych oraz militarnym statusie, tj. formacji na wzór gwardii narodowych.

Nowatorskim rozwiązaniem w okresie dwudziestolecia międzywojennego na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa państwa było utworzenie 1923 r. kompanii szkolnych rezerwy policyjnej. W miarę zmniejszania się stanów osobowych w poszczególnych okręgach policyjnych utrzymanie rezerwy stawało się coraz trudniejsze. Z tego też powodu pod koniec lat 20. poszczególni komendanci wojewódzcy zmuszeni byli do likwidowania tego typu służby. Biorąc pod uwagę panującą sytuację społeczno – polityczną oraz przesłanki o charakterze ekonomicznym, postanowiono powołać centralne jednostki rezerwy Policji Państwowej, zdolne do użycia na terenie całego kraju. W ten sposób przystąpiono do tworzenia zmilitaryzowanych oddziałów policyjnych. Powstające oddziały, na wzór kompanii szkolnych, w założeniach miały stanowić odwód sił policyjnych na wypadek wystąpienia sytuacji nadzwyczajnych. Praktyka potwierdziła przydatność i skuteczność rezerw policyjnych, dlatego podlegały one systematycznej rozbudowie i doskonaleniu struktur. W drugiej połowie lat trzydziestych stały się oddziałami szybkiego reagowania w sytuacjach poważnego zagrożenia bezpieczeństwa państwa. Ponadto zgodnie z przyjętymi, po maju 1926 r. wytycznymi, Policja Państwowa przywiązywała coraz większą wagę do przygotowania wojskowego jej funkcjonariuszy. Efektem permanentnego procesu szkolenia policjantów było osiągnięcie stanu niemalże doskonałego przygotowania potencjału kadrowego Policji Państwowej od strony wojskowej. Bezpośrednio w parze z profesjonalnym wyszkoleniem szło dobre uzbrojenie i wyposażenie funkcjonariuszy w sprzęt spełniający wymagania armii i ówczesnego pola walki¹⁶.

We wrześniu 1939 roku Policja Państwowa liczyła około 35 tysięcy funkcjonariuszy. Zgodnie z opracowanymi planami, w razie konfliktu zbrojnego na obszarze, na którym wprowadzono stan wojenny, funkcjonariusze Policji Państwowej mieli podlegać Naczelnemu Wodzowi, a działaniami policji miał kierować szef żandarmerii. Natomiast na obszarze nieobjętym stanem wojennym Policja Państwowa miała podlegać komendantowi głównemu PP. Jednak niespodziewanie szybkie tempo ofensywy wojsk niemieckich spowodowało, że założenia zawarte w planach nie znalazły zastosowania, a zamęt i panika wśród władz

¹⁶ *Ibidem*, s. 128.

administracji zachodnich regionów kraju wywołały nieskoordynowane działania policji. Ponadto, poważnym błędem było słabe wykorzystanie rezerwy policyjnej w planach obrony.

Można jednak powiedzieć, że już w sierpniu 1939 roku korpus Policji Państwowej został zmilitaryzowany automatycznie i stał się elementem składowym polskich sił zbrojnych, tak pod względem organizacyjnym, administracyjnym, jak i podporządkowania zwierzchnictwu naczelnej władzy wojskowej. Przy czym należy podkreślić, że zgodnie z rozporządzeniem o *Policji Państwowej* proces taki winien być uzupełniony o regulacje precyzujące: stosunek Policji Państwowej do poszczególnych władz w państwie, zakres zadań i obowiązków tej formacji i jej funkcjonariuszy, sposoby w jakich Policja Państwowa powinna wykonywać swoje dotychczasowe zadania w warunkach zagrożenia. Jak ocenia M. Mączyński „[...] winę za taki a nie inny obrót spraw jesienią 1939 roku ponoszą przede wszystkim centralne władze wojskowe, jakkolwiek odpowiedzialność spoczywa w jakiejś mierze także na MSW, które nie wykazało dostatecznej inicjatywy własnej zmierzającej do włączenia policji Państwowej do wojskowego systemu obrony kraju i zdawało się wyczekiwać na stosowne kroki ze strony ministerstwa spraw wojskowych”¹⁷.

MILICJA OBYWATELSKA W STANIE WOJENNYM

Po wojnie władzę w Polsce przejęły władze komunistyczne, które doprowadziły do zmiany ustroju politycznego i utworzyły komunistyczne struktury polityczne i administracyjne. Sprawy związane z zapewnieniem bezpieczeństwa wewnętrznego, na mocy dekretu z dnia 21 lipca 1944 roku o powołaniu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego¹⁸, powierzono Resortowi Bezpieczeństwa Publicznego. W dniu 22 lipca 1944 r. ogłoszono Manifest Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego (PKWN), w którym m.in. stwierdzono, że „[...] Rady Narodowe tworzą niezwłocznie podlegającą im Milicję Obywatelską, której zadaniem będzie utrzymanie bezpieczeństwa”.

Bardzo ważnym elementem w strukturze organizacyjnej Milicji Obywatelskiej były pododdziały i jednostki zwarte. W początkowych latach istnienia Milicja Obywatelska nie posiadała pododdziałów zwartych, jakimi dysponowała w okresie międzywojennym Policja Państwowa. Uważano bowiem, że Urząd Bezpieczeństwa trzyma w ryzach społeczeństwo i w

¹⁷ M. Mączyński, *Policja Państwowa w...*, op. cit., s. 130.

¹⁸ Ustawa z dnia 21 lipca 1944 r. o utworzeniu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, (Dz.U. z 1944 r., nr 1, poz.1).

związku z tym nie ma zagrożenia wystąpieniem masowych rozruchów. Incydenty mające miejsce w pierwszej połowie lat 50-tych zweryfikowały ten pogląd i ukazały słabość Milicji Obywatelskiej w działaniach zwartych. W celu usprawnienia aparatu władzy przystąpiono do tworzenia oddziałów zwartych MO.

Rozkazem Komendanta Głównego Milicji powołano Zmotoryzowane Odwody Milicji Obywatelskiej (ZOMO). Nową formację miała cechować gotowość do działań w każdej chwili oraz szybkość przemieszczania się. Katalog zadań przewidzianych do realizacji przez funkcjonariuszy ZOMO był znacznie szerszy. Prócz rozpraszania manifestacji, funkcjonariusze ZOMO mieli także brać udział w akcjach ratunkowych w czasie katastrof lub klęsk żywiołowych, w poszukiwaniu osób zaginionych, prowadzeniu pościgów za groźnymi przestępcami. Na co dzień mieli pełnić służbę patrolową. Zakładano, że ZOMO będzie liczyć 6 600 etatów¹⁹. W późniejszych latach liczba ta wielokrotnie ulegała zmianom. Pierwsze jednostki powstały w Golędzinowie pod Warszawą i w Krakowie, gdzie utworzono batalion rezerwy ZOMO, natomiast do Białegostoku skierowano słuchaczy Szkoły Oficerskiej MO ze Szczytna.

Do służby w ZOMO zgłaszali się zdemobilizowani oficerowie Wojska Polskiego, a także pracownicy rozwiązanego Komitetu ds. Bezpieczeństwa Publicznego. Pierwszy pokaz siły miał miejsce w dniu wyborów do Sejmu 20 stycznia 1957 roku. Przez ulice miast przejeżdżały samochody ciężarowe, w których siedzieli uzbrojeni w broń automatyczną funkcjonariusze ZOMO. Opierając się m.in. na doświadczeniu *Volkspolizei* - Policji Ludowej Niemieckiej Republiki Demokratycznej, która posiadała doskonale zorganizowane pododdziały zwarte intensywnie szkolono i przygotowywano funkcjonariuszy do walk ulicznych. Po wydarzeniach z marca 1968 roku, wyposażenie ZOMO uległo unowocześnieniu poprzez wprowadzenie bardziej funkcjonalnych mundurów polowych typu „moro” oraz tarcz ochronnych. Z kolei, efektem grudnia 1970 roku była reorganizacja struktur ZOMO i zwiększenie liczebne formacji. Utworzono tzw. Bataliony Centralnego Podporządkowania, w których młodzi ludzie mogli odrabiać zasadniczą służbę wojskową. W ten sposób niemal dwukrotnie powiększono stan liczbowy ZOMO. Od połowy lat 70-tych ZOMO było najlepiej wyszkoloną i wyposażoną tego typu formacją w krajach socjalistycznych i jedną z lepszych w Europie.

W latach osiemdziesiątych reforma zwartych oddziałów MO miała ograniczony zasięg, głównie z powodu braku pieniędzy. Gwałtowny wzrost liczby manifestacji ulicznych w latach

¹⁹ *Vide*: <http://www.policja.kgp.gov.pl> (dostęp: 12.08.2019).

stanu wojennego zmusił organa władzy do powołania formacji pomocniczych tj. Nieetatowych Oddziałów MO i Rezerwowych Oddziałów MO. Od 1983 roku na wyposażeniu znalazły się nagolenniki, a Pluton Specjalny otrzymał strzelby - Miotacze Pocisków Gumowych (MPG). Rok później ZOMO dysponowało Automatycznymi Wyrzutniami Granatów Łzawiących. Zmotoryzowane Odwody Milicji Obywatelskiej rozwiązano rozporządzeniem ministra spraw wewnętrznych z dnia 29 sierpnia 1989 roku. W ich miejsce powołano Oddziały Prewencji Milicji, przemianowane później na policyjne Oddziały Prewencji.

W warunkach wojny szczególną rolę miały odegrać jednostki manewrowe MO utworzone na bazie pododdziałów zwartych²⁰. Z uwagi na możliwość stosunkowo szybkiego wprowadzenia ich do działań miały być one rozlokowane w pobliżu przewidywanych rejonów zagrożenia.

Bardzo ważnym elementem w strukturze organizacyjnej Milicji Obywatelskiej na czas okresu wojennego były pododdziały manewrowe. Tego typu pododdziały występowały od szczebla centralnego do szczebla powiatowego włącznie. Jednostki przewidziane były do realizacji ważnych zadań o charakterze manewrowym, wymagającym zaangażowanie większych sił. Oddziały manewrowe MO podlegały kierownikom działów wewnętrznych określonego szczebla kierowania (KOK, WKO, PKO) poprzez kierowników pionów spraw wewnętrznych tych działów. Szczebel centralny stanowił centralny odwód operacyjny działu wewnętrznego KOK i planowany był do realizacji różnych ważnych akcji w skali całego kraju w przypadku, gdy siły układu terytorialnego miały trudności lub nie były wystarczające do wykonania nakazanego zadania.

W warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i w czasie wojny ważną rolę miały do spełnienia ciągi komunikacyjne²¹, dlatego planowano utworzenie pododdziałów regulacji ruchu. Przewidziane dla tych pododdziałów zadania sprowadzały się do: regulacji ruchu w miastach w czasie przemarszu wojsk własnych i sojuszniczych przez terytorium PRL; kontroli ruchu pojazdów cywilnych; wykonywania zadań filtracyjno-rozpoznawczych (kontrola przewozów, bagaży, tożsamości); prowadzenia działań pościgowych na drogach za przestępcami oraz osobami naruszającymi przepisy ruchu drogowego. Ponadto pododdziały były odpowiedzialne za zabezpieczenie urządzeń technicznych na trasach komunikacyjnych

²⁰ *Vide: Doktryna wojenna*, J. Karczmarek (red.), „Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej”, Warszawa 1982, s. 218-219.

²¹ *Ibidem*, s. 226-227.

(tunele, wiadukty), zwalczanie aktów dywersji i sabotażu skierowanych na te urządzenia oraz za regulację ruchu w czasie rozśrodkowania ludności z rejonów zagrożonych, przemieszczenia władz na polowe stanowiska kierowania i podczas akcji ratowniczych. Z kolei dla służby ruchu MO pełnionej na kolejach państwowych w okresach zagrożenia i wojny przewidziano zadania związane z udziałem w ochronie ważnych węzłów komunikacyjnych oraz zadania filtracyjno-rozpoznawcze.

W przypadku ataku z zastosowaniem broni masowego rażenia Milicja Obywatelska miała realizować zadania polegające na: stawianiu kordonów zabezpieczających wejście do stref niebezpiecznych; regulacji ruchu na trasach dojścia zmilitaryzowanych oddziałów ratownictwa technicznego podejmujących akcje ratowniczą; opanowaniu paniki wśród ludności cywilnej, ochronie obiektów i innego majątku społecznego oraz na niesieniu pomocy w dziedzinie ratownictwa w zakresie posiadanych sił i środków.

Kolejnym ważnym zadaniem przewidzianym do realizacji przez Milicję Obywatelską w warunkach zagrożenia była ochrona przydzielonych obiektów gospodarki narodowej oraz stanowisk kierowania. Zakres zadań w przedmiocie ochrony obiektów wynikał z określonej sytuacji na obszarze województwa, zaangażowania sił wojskowych oraz ustaleń właściwych komitetów obrony.

Należy zaznaczyć, że w okresach zagrożenia i wojny na skutek dezorganizacji życia społecznego może nastąpić wzrost aktów bandytyzmu i chuligaństwa oraz przestępczości pospolitej. Zjawiska te będą występowały w różnym nasileniu w zależności od poszczególnych obszarów i środowisk. Dlatego zwalczanie ich przez Milicję Obywatelską stanowiło jedno z ważniejszych zadań przewidzianych dla niej do realizacji na czas wojny.

Wydaje się, że najważniejsze zadanie, które miała realizować Milicja Obywatelska w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i w czasie wojny dotyczyło udziału tej formacji, a zwłaszcza pododdziałów zwartych w akcjach lub operacjach przeciwdesantowych i przeciwdywersyjnych²². W ramach działań poprzedzających bezpośredni udział w akcjach lub operacjach Milicja obywatelska organizowała system rozpoznania i powiadamiania przeciwdywersyjnego. Podstawowym źródło informacji do tego typu rozpoznania stanowiła ludność cywilna. W zasadzie we planowanych operacjach przeciwdesantowych oraz w większej części operacji przeciwdywersyjnych jednostki

²² *Ibidem*, s. 225.

organizacyjne Milicji Obywatelskiej miały być siłami współuczestniczącymi, wykonującymi bardzo ważne, lecz nie zawsze zasadnicze zadania, tj. niszczenie przeciwnika.

Podjęmując problematykę dotyczącą doświadczenia Milicji Obywatelskiej w zakresie działania w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa nie można pominąć kwestii związanych z udziałem tej formacji w stanie wojennym w 1981 r.

7 grudnia 1981 r. na mocy decyzji ministra Czesława Kiszczaka rozpoczęto ćwiczenia na temat zwalczania grup dywersyjno – rozpoznawczych i zebrania doświadczeń dla celów szkoleniowych i organizacyjnych. Faktyczna mobilizacja objęła, według ocen dokonanych *ex post* przez MSW, 80 000 żołnierzy, 49 000 rezerwistów MO oraz 249 000 funkcjonariuszy resortu. Eskalacja zagrożenia bezpieczeństwa państwa sprawiła, że Rada Państwa uchwałą z 12 grudnia 1981 r. wprowadziła z dniem 13 grudnia tegoż roku stan wojenny na całym terytorium Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Jednocześnie 12 grudnia Rada Państwa wydała cztery dekrety. W rozdziale trzecim Dekretu o stanie wojennym zatytułowanym „Zasady postępowania w wypadkach nadzwyczajnych związanych z obronnością i bezpieczeństwem państwa” stwierdzono, że „[...] zapewnienie bezpieczeństwa publicznego w wypadkach nadzwyczajnych należy do zakresu działania Milicji Obywatelskiej, zgodnie z obowiązującymi przepisami”²³. W związku z tym na ulicach miast pojawiły się wspólne patrole milicji i wojska, czołgi, transportery opancerzone oraz wozy bojowe. Użycie oddziałów i pododdziałów zwartych MO mogło nastąpić na podstawie decyzji komendanta wojewódzkiego Milicji Obywatelskiej po uprzednim uzyskaniu zgody przewodniczącego Wojewódzkiego Komitetu Obrony.

Zarówno w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa, w czasie wojny, jak i poważnego zagrożenia bezpieczeństwa wewnętrznego szczególną rolę miały odegrać jednostki manewrowe MO utworzone na bazie pododdziałów zwartych. Z uwagi na możliwość stosunkowo szybkiego wprowadzenia ich do działań miały być one rozlokowane w pobliżu przewidywanych rejonów zagrożenia. W okresie stanu wojennego mogły być również użyte środki przymusu bezpośredniego, w tym chemiczne środki obezwładniające i urządzenia do miotania wody, a w sytuacjach wyjątkowych także broń palna.

W ogólnym systemie bezpieczeństwa państwa Milicja Obywatelska odgrywała bardzo ważną rolę, zwłaszcza w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego. Podyktowane to było wieloma czynnikami, wśród których do najważniejszych można zaliczyć

²³ Dekret z dnia 12 grudnia 1981 r. o stanie wojennym (Dz.U. z 1981 r., nr 29, poz. 154., art. 24).

posiadanie zwartych jednostek i pododdziałów manewrowych stanowiących odwody, jak również silne powiązanie z administracją państwową do najniższego szczebla włącznie oraz odpowiednio zorganizowany system dowodzenia, kierowania i powiadamiania oparty na systemie łączności.

ZADANIA POLICJI

Podjmując problematykę roli i miejsca Policji, jako umundurowanej i uzbrojonej formacji służącej społeczeństwu i przeznaczonej do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego, powołanej ustawą z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji²⁴, w stanie wojennym na wstępie należy podkreślić, że w okresie pokoju polska Policja podejmuje szereg inicjatyw w dziedzinie obronności, celem zapewnienia właściwej realizacji zadań podczas stanu wojennego.

Na podstawie analizy aktów prawnych regulujących sferę działania Policji w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i w czasie wojny można stwierdzić, że w wymienionych okolicznościach Policja będzie realizowała zadania określone w ustawie o *Policji*, jak również zadania wynikające z innych ustaw, dotyczące m.in. wsparcia sił zbrojnych własnych i sojuszniczych, obrony cywilnej oraz administracji publicznej.

Katalog zadań przewidzianych do realizacji przez Policję na rzecz sił zbrojnych jest szeroki. Zadania te można podzielić na zadania związane z zabezpieczeniem procesu mobilizacyjnego i operacyjnego rozwijania sił zbrojnych oraz na działania przeciwdywersyjne. Wśród przedsięwzięć podejmowanych w ramach zabezpieczenia procesu mobilizacyjnego i operacyjnego rozwijania sił zbrojnych, do zadań Policji należeć będzie m.in. kierowanie ruchem cywilnym na rzecz bezkolizyjnego przemieszczania wojsk, udzielanie pomocy wojskowym organom kierującym ruchem wojsk, zapewnienie warunków sprawnego przejazdu transportów wojskowych oraz udzielanie pomocy Żandarmerii Wojskowej w zamknięciu dróg dojazdu do rejonów dyslokacji wojsk, miejsc przepraw i załadunku (rozładunku).

Udział Policji w zapewnieniu bezpieczeństwa i porządku publicznego w rejonach mobilizacji sił zbrojnych będzie polegać na patrolowaniu tras kurierskich, utrzymywaniu porządku publicznego w rejonach zgrupowania osób zmobilizowanych, współdziałaniu z organami wojskowymi, samorządowymi i administracji rządowej celem zapobiegania zjawiskom naruszającym przepisy administracyjno–porządkowe, doręczaniu kart powołania i

²⁴ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. z 2019 r. poz. 161).

doprowadzaniu do komisji poborowych osób uchylających się od służby wojskowej²⁵. Policja będzie ponadto uczestniczyć w osłonie przeciwdywersyjnej w rejonie mobilizacji i operacyjnego rozwijania wojsk oraz w przeciwdywersyjnej ochronie tras przemieszczania wojsk, poprzez objęcie doraźną ochroną odcinków zagrożonych działalnością dywersyjną (mostów, wiaduktów, tuneli i skrzyżowań), a nie chronionych przez wojsko.

Kolejna grupa zadań przewidzianych do realizacji przez Policję na rzecz sił zbrojnych dotyczy jej udziału w rozpoznawaniu i likwidacji grup dywersyjnych. W ramach działalności przeciwdywersyjnej podejmowane przez Policję działania polegać będą m.in. na pozyskiwaniu informacji o zagrożeniach dywersją od lokalnej społeczności, analizie tych informacji i ich weryfikacji, prowadzeniu rozpoznania w miejscach i na terenach zagrożonych, tj. na dworcach, węzłach komunikacyjnych, w rejonach mobilizacji wojsk, w sąsiedztwie zakładów przemysłowych, w otoczeniu siedzib organów administracji państwowej, podejmowaniu działań prewencyjnych w stosunku do osób podejrzanych o działalność dywersyjną, izolowaniu miejsc likwidacji grup dywersyjnych przez wojsko oraz na sprawdzaniu pirotechnicznym miejsc i obiektów²⁶. Istotnym aspektem udziału Policji w osłonie przeciwdywersyjnej jest fakt, iż stosowanie przez dywersantów właściwych im środków i metod działania, zazwyczaj już w fazie przygotowania do wykonania aktów dywersji, wyczerpuje znamiona przestępstw kryminalnych, co stanowi podstawę do podejmowania działań przez Policję. Istotne znaczenie dla prawidłowości i efektywności realizowanych zadań przeciwdywersyjnych ma również utrzymanie stałej współpracy z terenowymi organami administracji wojskowej i z Żandarmerią Wojskową w celu wymiany informacji oraz planowania i organizacji wspólnych działań.

W warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i w czasie wojny, Policja będzie również realizowała szereg zadań na rzecz obrony cywilnej. Do podstawowych zadań należeć będą czynności związane z alarmowaniem i ostrzeganiem, prowadzeniem działań porządkowych i bezpośrednich działań w zakresie likwidacji zagrożenia oraz z prowadzeniem działań zmierzających do przywrócenia stanu istniejącego przed wystąpieniem zagrożenia. Zadania związane z alarmowaniem i ostrzeganiem sprowadzać się będą m.in. do uzyskiwania, przetwarzania i przekazywania informacji o zaistniałym zdarzeniu na potrzeby kierowania,

²⁵ B. Balcerowicz (red.), *Wykorzystanie potencjału pozamilitarnego w czasie kryzysu i wojny*, [w:] *Przygotowanie i prowadzenie wojny obronnej przez Polskę po 2000 roku „KAPPA”*, AON, Warszawa 1999, s. 97.

²⁶ *Ibidem*.

dowodzenia i współdziałania z właściwymi podmiotami. W ramach zadań porządkowych Policja będzie odpowiedzialna za zapewnienie swobodnego dojazdu i wyjazdu ekipom i jednostkom ratowniczym, izolację miejsc stanowiących zagrożenie dla zdrowia i życia ludzi oraz za zapewnienie objazdów rejonów zagrożonych i informacji o objazdach. Na Policji będzie dodatkowo spoczywał obowiązek niedopuszczenia do tworzenia się zbiegowisk i zapobiegania objawom paniki, której powstanie może grozić całkowitą dezorganizacją działań, a tym samym zwiększeniem poniesionych strat²⁷. Policja będzie zobowiązana również do informowania ludności o miejscach zbiórek do ewakuacji, kierowania ruchem na drogach przemieszczania się ewakuowanej ludności, a także do identyfikacji i prowadzenia wykazu ofiar. Z kolei zadania związane z likwidacją zagrożenia ograniczać się będą głównie do utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego w rejonie zagrożenia. Natomiast wśród zadań wykonywanych w fazie przywracania stanu istniejącego przed wystąpieniem zagrożenia należy wymienić: regulację ruchu osób i pojazdów, ochronę miejsc dystrybucji środków pomocy, udzielanie informacji o miejscach pobytu poszkodowanych oraz o miejscach przechowywania zabezpieczonego mienia. Należy również pamiętać, że w tej fazie działania na Policji będzie ciążył obowiązek prowadzenia czynności procesowych, obejmujących w szczególności oględziny miejsca zdarzenia, ustalenie świadków i zabezpieczenie dowodów.

Przedsięwzięcia podejmowane przez Policję na rzecz administracji państwowej będą sprowadzać się głównie do zapewnienia łączności i obiegu poczty specjalnej, zapewnienia łączności w systemie kierowania resortu spraw wewnętrznych oraz Policji, udzielania pomocy innym instytucjom w ochronie i obronie obiektów ważnych dla obronności i interesu gospodarczego państwa oraz rozwinięcia i prowadzenia szczególnej ochrony obiektów. Policja będzie ponadto zobowiązana do zapewnienia określonym organom kierowniczym na stanowiskach kierowania warunków funkcjonowania m.in. poprzez utrzymanie bezpieczeństwa i porządku publicznego w rejonach stanowisk kierowania, ochronę stanowisk kierowania wojewodów oraz ochronę osobistą wojewodów²⁸.

²⁷ M. Szczęśniak, *Obrona cywilna na czas pokoju i wojny*, „Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej”, Warszawa 1976, s. 272.

²⁸ B. Balcerowicz (red.), *Wykorzystanie potencjału pozamilitarnego...*, *op. cit.*, s. 96.

PODSUMOWANIE

Mając na uwadze dotychczasowe rozważania w przedmiocie działania Policji w razie zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i w czasie wojny można stwierdzić, że Policja będzie realizować głównie zadania: na rzecz wojsk własnych i sojusznicznych, związane z ochroną obiektów szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa i obronności, w tym obiektów własnych, a przede wszystkim zadania określone w ustawie o *Policji*. Interdyscyplinarność pojęć bezpieczeństwa i obronności wskazuje jednoznacznie na istotną rolę Policji w systemach: bezpieczeństwa i obronnym państwa. Przy tym wyzwania XXI wieku dowodzą jednocześnie, że ranga zadań realizowanych przez Policję w ramach tych dwóch systemów będzie nadal wzrastać.

BIBLIOGRAFIA REFERENCES LIST

PIŚMIENNICTWO LITERATURE

- Balcerowicz B. (red.), *Wykorzystanie potencjału pozamilitarnego w czasie kryzysu i wojny*, [w:] *Przygotowanie i prowadzenie wojny obronnej przez Polskę po 2000 roku „KAPPA”*, AON, Warszawa 1999.
- Gryz G., *Specyficzna służba przedwojennego policjanta*, „Miesięcznik Policja 997” 2004, t. 13.
- J. Karczmarek (red.), *Doktryna wojenna*, „Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej”, Warszawa 1982.
- Kitler W., *Obrona Narodowa w wybranych państwach demokratycznych*, AON, Warszawa 2001.
- Mały słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999.
- Mączyński M., *Policja Państwowa w II RP*, Kraków 1997.
- Robaczewski A., *Budżety MSW w latach 1927-1939*, Warszawa 1939.
- Szczyński M., *Obrona cywilna na czas pokoju i wojny*, „Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej”, Warszawa 1976.
- Waśkowski M., *Podręcznik prawa administracyjnego z uwzględnieniem zasad prawa państwowego dla szkół policyjnych*, Warszawa 1922.

ŹRÓDŁA SOURCES

- Ustawa z dnia 21 lipca 1944 r. o utworzeniu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, (Dz.U. z 1944 r., nr 1, poz.1).
- Ustawa z dnia 24 lipca 1919 r. o Policji Państwowej, (Dz.P. PP z 1919 r., nr 61, poz. 363).
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. z 2019 r. poz. 161).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 marca 1928 roku o Policji Państwowej (Dz. U. RP z 1928 r., nr 28, poz. 27).

Dekret z dnia 12 grudnia 1981 r. o stanie wojennym (Dz.U. z 1981 r., nr 29, poz. 154., art. 24).

Copyright (c) 2020 Robert SOCHA

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.